

Negyvenhét óta két dologról nem lehetett beszélni nagyapáknak, az egyik – szinte még most is, holta után is félve merem csak leírni – szóval az egyik Deáki volt. Onnan telepítette ki Benes, akiről szintén hallani sem akart többet.

Nagyapáknak csak „Ott” meg „Ottan” meg „Onnan” volt mindez, meg „Akkor”. Érdekes volt hallgatni, mert amúgy nagyon szeretett beszélni, sőt nagyanyánk szerint, ahogy öregeedett, és ahogy „ment el az esze” úgy beszélt egyre többet. Csak a régi időkről mesélt. Szerettük hallgatni.

Szóval érdekes volt, no nem csak azért, mert számunkra egy csodálatos világ tárult fel beszédéből, de valami hihetetlen mélysége is az időnek. Közel ezer év, ami felsejlett előttünk. Szinte áttekinthetetlen mélysége ez az időnek. Mindig beleborzongott a hátunk, ha végiggondoltuk nagyapánk meséje nyomán, hogy az őseink 1000 éve ott éltek már a Vág régi ága mellett, nem messze Galántától, Vágsellye közelében, Deákiban. Ott éltek, mert ennek ezer jele van, melyek még ma is láthatók, ott. Állítólag a deáki templomban ott látható a szépnagyapánk képe is az oldalhajójában, annak cifra-szűrös juhásznak az arca róla készült. Pedig nem volt juhász, de a festő, Kontuly Béla őt választotta ki a nép közül, amikor 41-ben kifestette a templomot. A Dobosok mindig is ott éltek Deákiban. Állítólag már Rákóczinak is doboltak az ősök, de a fáma szerint még régebbi a név eredete. Nagyapám meggyőződéssel mondta, és persze ezt nem is merte senki soha megkérdőjelezni, hogy az Ő őseik „Ott” éltek már Szent István óta. A deáki templom déli oldalára ragasztott kis kápolna építésénél már ott voltak, amikor Szent István elrendelte, hogy minden tíz falunak emelni kell egy templomot.

Deáki jól megközelíthető volt a Vág akkori ága mellett. Gyalog, lóháton, szekérral és ráadásul mindig szárazon maradt. Tízedekebe volt osztva a nép, a fegyverforgató nép, amik századokba tömörültek. A Száz családok innen kapták a nevüket. A Dobosok meg doboltak a száznaknak. Így tartotta legalábbis a szájhagyomány.

Érdekes volt nagyapánkat azért is hallgatni, mert a helyet, az időt sőt néha a neveket is mindig nagyanyánk magyarázta meg. Aki fél füllel mindig odafigyelt az öreg beszédére, akár babot tisztított, akár krumplit pucolt, vagy kukoricát morzsolt. Igaz nem is jól írom, mert itt puszulykát, pityókát és tengerit kellene írnom, ahogyan ők nevezték ezeket, de ezt már mi sem értettük volna így meg. Szóval... nagyapám mesélt, nagyanyánk pedig megmagyarázta. Magyarról magyarra fordította.

Ahogy an öregeedett, és ahogy az egyre gyakrabban fájduló lábát póckoltatta fel velünk, unokáival, úgy ment vissza emlékeiben, az időszférában. Így jutottunk el a végén már a gyerekkorába. Amikor kijártak a Vág-szegletre, a holt Vág kanyarulatába, ahonnan a víz fölé hajló ősfűzfáról ugráltak a vízbe. Egymással és az önmaguk félelmével is szinte állandóan versengve – hátborzongással, de nagy sikongatással.

Török, tatár nem igen jutott el már ide, Deákiba, de a Vág-szeglet jól rejtette-bujtatta a falut. Így ezer éve ott éltek és haltak a Dobosok, a Csatárik, a Százok, no meg a Kisek, Nagyok dinasztiái. A nagy népmozgások, háborúk útja szerencsére többnyire elkerülték a falut. Megmaradtak maguknak. A lányok kikirepülhettek, de a fiait fogta erősen a falu. A ház, a föld öröklése is ezeket kötötte oda inkább, legalább is az elsőszülöttet, a fiút.

Nagyapánk szép kackiás legény lehetett fiatal korában, mert még örege is jól tartotta magát. Nagyanyánkat is ott ismerte meg a deáki templomnál egyik Húsvéton, mert nagyanyánk Galántáról jött át a rokonaihoz, és elment a misére. Ott látta meg nagyapánkat. Ami nem is csoda, mert nagyanyánk lánykori képe valóban megakadna a mai legények szeme is: pirosbarna, egyenes tartású, mélybarna szemű, magyar leány volt. A szemében a puszták tüze égett, nem csoda, hogy a leánykoszorúból már 16 évesen kiszúrta nagyapánkat. Aki rögtön azt mondta, ez a lány lesz a feleségem! Tudjátok olyan ez, mondta mindig nagyanyánk, mert erről már csak ő mesélt, hogy két ember egymásra néz, és mintha a villám sújtaná meg egy kicsinykét, úgy

érzi, hogy meg is találta, akit keresett. Nagyanyánk fiatalon elkerült a szülőhelyéről, így már ő is többet élt Deákiban. Szinte deákinak számított, addigra.

Mert a beszéd fonala mindig odajutott vagy onnan indult, hogy amikor 47-ben...

Egy ezeréves lánc szakadt el akkor 1947-ben. Egy lélek tört akkor ott ketté, amikor fel kellett cihelődniük és egy szekérre valóval elindulni.

Tudjátok mi fér egy szekérre ezer évből? – kérdezte mindig nagyanyánk. De válaszolni sem kellett, mert megadta a választ is: szinte semmi! Ott maradt a nagy ház, amit a Dobosok legalább száz éve mindig bővítettek, csinosítottak. A hosszú fatornácós, faragott csipkedíszes ház. Tűzfalán a D. A. cifra monogrammal körbeölelt 1889 évszámmal, mert utoljára, akkor kapott szép faragásos arcot az a ház. Persze a mestergerendán sokkal régebbi évszám volt.

Ott maradt szinte minden: a föld, a jöltermő, a szerszámok nagy része, az azévi termés nagy része, berendezett kamra-pince-pajta. Elég hirtelen kellett csomagolni, mert előtte úgy volt, hogy nekik nem kell menniük. Különben is az egész Deákit ki kellett volna telepíteni, ha minden magyarnak mennie kellett volna, hiszen a falu magyar volt. „Már ezer éve...” – szolt ilyenkor mindig közbe nagyapánk. Így csak egyesek mentek, vagy jöttek? – a fene se érti már. Valaki kicserélte a nevét az övékére. „Az utolsó percben...” – füzte mindig hozzá nagyapánk.

„Valaki bizony szemet vetett a szép házra” – toldotta meg más. „Fenét, nem lehet ezt már tudni.” – zárta le a vitát apóka. „Biztos valamelyik irigy szlovák.” beszédeket, azonban nagyapó mindig helyre igazította: „Fiam, rongy ember mindig van, mindegy, hogy magyarokról, szlovákokról vagy bármilyen nációról legyen is szó. Rongyember, az rongyember. Nincsen nációhoz kötvé.”

Ők ugyan áttelepültek, de nem sikerülhetett a terve az ebfajtájúnak, mert annyit tudott a családi tanács, hogy végül is egy Tótkomlósi Gombos család települt oda a Dobos házba. A sors fintora, hogy ezek a Gombosok meg nevük ellenére szlovákok voltak, nekik meg Tótkomlósról kellett menniük. Illetve nem kellett, de mások elcsalták a bányába az öreg Gombost.

Érdekes ez, „száműzték” őket: a magyarokat Magyarországra az alföldi szlovákok közé, a szlovákokat Szlovákiába, a felvidéki maradék magyarok közé. Külön regényt lehetne arról írni, hogy Dobosék a csabacsüdi és szarvasi szlovák származásúak közé, Gombosék pedig a kitelepítés után is még mindig zömében magyar lakosságú Deákiba, vagyis tót létükre magyarok közé kerültek.

Valaki mesélte, évtizedek múlva, amikor már lehetett menni Szlovákiába, hogy járt ott, szépen rendben van a ház, de már ott is csak a nagymama éldegélt. Persze erről már nagyapánk nem tud, ha csak holta után néha le nem kacsint, huncutkásan a Földre, Deákira. Nagyanyánk szerint a szelleme biztos ott bolyong Deákiban. Ott, ahova köti az élete közel 40 éve, ahol a Dobos ősök ezer éve el vannak temetve. Szinte minden Dobos ott van eltemetve. Csak nagyapánk nem, az utolsót, szegényt ide temették Csabacsüdre, a hatvanas években halt meg.

Nem mondta, de sejtettük, hogy szeretett volna visszamenni az ottani halottaihoz, nagyszüleihez, szüleihez, korán halt kedves öccséhez, bár tudta erről nem lehet szó már.

Kiszakadt a gyökér, kifordult a kőkereszt a deáki temetőben a Dobosok sírjából. Itt porlik már Ő, az Alföldön. Kettétört lélekkel...

Nagyanyánk erős esküvel fogadtatta meg velünk, hogy ha Ő is meghal, hozzunk egy marék földet a deáki templomkertből és szórjuk rá, majd a sírra, hátha akkor megnyugszik alatta nagyapánk bolyongó, hontalan lelke és gyarló porhüvelye.

Menni kéne Deákiba azért a megígért marék földért a Dobos nagypapa sírjára, de lehet, hogy viszek egy marékkal Tótkomlósról is Janiéknak, a Deákiban eltemetett Gombos nagypapa és nagymama lelki nyugvására is.

R.P. (1997)

(Megjelent: Szarvasi Krónika 19. szám 98-100 p. 2005)

(folyt. köv.)

Kettétört lélekkel (1.)